

MİLLİ KÜTÜPHANE ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN ENGELLİLERİN BİLGİYE MEKÂNSAL ERİŞİMLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

THE EVALUATION OF THE SPATIAL ACCESS TO INFORMATION OF THE DISABLED ON THE EXAMPLE OF THE NATIONAL LIBRARY

Nurgül İNAN¹, Tuğçe ÇELİK²

¹⁻²Ostim Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ankara / Türkiye
ORCID NO: 0000-0003-3006-9271¹, 0000-0002-2953-6373²

Öz: Amaç: Bu çalışmanın amacı, bedensel engellilerin araştırma ve bilgiye erişme mekanları olan kütüphanelerden en verimli şekilde faydalanabilmeleri için durum tespiti yapmak ve yol göstermektir.

Yöntem: Durum tespiti yapabilmek için örnek olarak Türkiye'nin en büyük kütüphanelerinden Milli Kütüphane seçilmiştir. Kütüphanenin yapı içindeki erişilebilirliği, Türkiye'de bu konudaki geçerli standartlar olan TSE9111- Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Bireyler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere'ne uygunluğu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Engellilerin yardım almadan veya herhangi bir engelle karşılaşmadan binayı rahat kullanıp kullanamadıkları tespit edilip, varsa aksayan yönler üzerinden önerilerde bulunulmuştur.

Bulgular: Milli Kütüphane farklı kotlardaki blokların birbirine bağlandığı bir plan şemasına sahiptir. Farklı kotların birbirleriyle olan ilişkilerinin merdivenlerle sağlanmış olması nedeniyle özellikle tekerlekli sandalye kullanıcıları için engel teşkil etmektedir. Yapı içindeki asansörlerin her kota erişimi olmadığından ara katlarda yer alan mekanlar engelliler tarafından kullanılamamaktadır. Bu durum sadece okuma salonları değil tuvalet kullanımı gibi en temel ihtiyaçların giderilmesi konusunda da sıkıntı yaratmaktadır.

Sonuç: Engelli bireylerin kendi bağımsızlıklarını kazanıp toplum içinde sosyalleşmeleri için bilginin üretilip araştırıldığı kütüphane yapılarına erişebilmeleri en temel haklarıdır. Ancak engelliler düşünülmeden tasarlanan yapılarda çeşitli sorunlar olduğu görülmüştür. Bu sorunların sonradan düzeltilmeye çalışılmasında ise ya yapısal problemler nedeniyle çözümsüz kaldığı ya da çözümlerin istenen sonuçları tam olarak karşılayamadıkları görülmüştür. Dolayısıyla, engelli erişiminin tasarım aşamasında düşünülmüş olması önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Kütüphanelerin Tasarım Prensipleri, Mekansal Erişilebilirlik, Engellilerin Bilgiye Erişimi, Mekansal Düzenlemeler, Engelsiz Tasarım

Abstract: Aim: The aim of study is to determine the situation and guide the physically handicapped people to make the most efficient use of libraries, which are places for access to information.

Method: In order to determine the situation, the National Library, was chosen as an example. The accessibility of the library has been evaluated with TSE9111- The requirements of accessibility in buildings for people with disabilities and mobility constraints, which are the current standards. It was determined whether the disabled people could use the building comfortably without getting help, and suggestions were made on the problems.

Results: The National Library has a plan that blocks at different levels. Since the elevators inside the building don't have access to every level, the spaces on the mezzanine floors cannot be used.

Conclusion: Access to libraries where information is produced and researched is the most basic right of disabled individuals so that they can gain independence. However, there are problems in buildings designed without considering the disabled. When trying to fix problems, it was seen that either they remained unsolved due to structural problems or the solutions didn't fully meet the desired results. Therefore, disability access should be considered at the design stage.

Keywords: Design Principles of Libraries, Spatial Accessibility, Access to Information by the Disabled, Spatial Arrangements, Barrier-Free Design

¹ Sorumlu Yazar: Nurgül İNAN, Ostim Teknik Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Ankara / Türkiye, nurgul.inan@ostimteknik.edu.tr, Geliş Tarihi / Received: 18.10.2022, Kabul Tarihi / Accepted: 05.03.2024, Makalenin Türü: Type of Article: (Araştırma - Uygulama; Research - Application) Çıkar Çatışması, Yok - Conflict of Interest, None, Conflict of Interest, None, Etik Kurul Raporu veya Kurum İzin Bilgisi Ethical Board Report or Institutional Approval, Yok / None, Kurum Araştırma İzni Var / Yes (Tarih: 15.04.2022 T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü Sayı: E-69227348-622.01-2406685 bilgileri ile Milli Kütüphane'de inceleme ve ölçüm için izin alınmıştır.) "Bu çalışma Araştırma ve Yayın Etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. / This study has been prepared in accordance with Research and Publication Ethics."

GİRİŞ

5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun'a göre; engelli, "Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi" olarak ifade edilmektedir (Kolat, 2010). Mimari açıdan ise engelli; "Fiziksel eksiklikleri yüzünden genel ihtiyaçlara göre tasarlanmış binaları kullanımlarında uygun olanakların yokluğundan dolayı engellere uğrayan insanlardır." olarak tanımlanmıştır. Shakespeare ve Winter'e göre engelli bireylerin yaşadığı sorunlar, engelli bireylerin ihtiyaçlarının dikkate alınmayarak ihtiyaç duyulan hizmetlerin sunulmamasıyla birlikte toplumdaki ötekileştirme tutumundan kaynaklanmaktadır (Shakespeare, 2006; Winter, 2004). Bu bağlamda bireylerin engelli olmasına yitirilen yetileri değil, toplumsal, çevresel ve mimari anlamda karşılaştıkları engeller sebep olmaktadır (Goltsman vd., 1993). Lefebvre "hayatı değiştirmek için önce mekanı değiştirmeniz gerekir." der (Gümüş, 2009).

Fiziksel çevredeki düzenlemeler çoğu zaman toplumsal hayata katılımı etkiler. Özellikle standart insan kullanımı esas alınarak tasarlanan mekanlarda engelliler kendi engellerinin ötesinde birçok sorunla karşılaşmaktadır. Bu da engellilerin kamusal alanlarda var olamamalarına ve hatta evlerine kapanarak toplumdan kopmalarına

sebeptir. (Gümüş, 2009; Uslu & Shakouri, 2014)

Erişilebilirlik, yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmektir (Yılmaz, 2012). Erişilebilirlik tüm bireyler için bağımsız bir hak olmasının yanı sıra (World Health Organization (WHO), 2011), bağımsız yaşamın ve toplumsal katılımın temelidir (Birleşmiş Milletler (BM), 2008). Dolayısıyla toplumsal yaşamın tüm alanlarının herkes için erişilebilir olacak şekilde tasarlanması gerekmektedir. Erişilebilir yapı ise tekerlekli sandalye kullanan bireyler ya da algı yetersizliği olanlar gibi herhangi bir engeli olan kişilerle tüm yapı ve yapı yakın çevresi kullanıcılarının, normal şartlar altında rahatlıkla ve yardımsız bir biçimde giriş-çıkış yapmasına, mekanda dolaşabilmesine ve yapının sağladığı tüm hizmetlerden yararlanmasına imkan tanımalıdır (Türk Standartları Enstitüsü, 1991). "Herkes için tasarım" ya da "evrensel tasarım" yaklaşımı, bu doğrultuda erişilebilirliği sağlamayı hedeflemektedir. Yani, engelli bireyler de dahil olmak üzere tüm kullanıcı grupları, bireysel, sosyal ve/veya mekansal ihtiyaçlarını karşılayacak mekanlar tasarlanmalıdır (Mishchenko, 2014). Bu yaklaşımda fiziksel yapı çevrenin herkesin ihtiyaçlarına cevap verebilmesi için belli standartlar ve tasarım prensipleri doğrultusunda tasarlanması gerekir (Welch, 1995; Mace vd., 1997; Enginöz, 2015)

Günümüzde hala engelli bireyler eğitim ya da bilgiye erişim gibi konularda engelsiz bireylere göre büyük sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bunun önde gelen

nedeni yapıların engelli kullanıcıların ihtiyaçlarına göre tasarlanmamış olmasıdır. Eğitim ve bilgilendirme gibi konulara erişimde sıkıntı yaşayan engelliler kendilerini geliştirememekte, toplumsal ayrımcılığa uğramakta, dışlanmakta ve psikososyal sorunlar yaşamaktadırlar.

Engelli bireylerin toplumda dışlanmadan kabul edilmeleri, sosyalleşmeleri ve refakate ihtiyaç duymadan bağımsız bir yaşam sürdürebilmeleri için kendilerini geliştirmeleri, özgüven kazanmaları; bu sebeple de bilimsel, teknik, sanatsal ve gündelik gibi farklı bilgi çeşitlerine ulaşmaları gerekmektedir. Bunun için de bilgini üretildiği ya da araştırma imkanı sunan yapı tiplerine erişimlerinin sağlanması gerekmektedir. Birleşmiş Milletler, Engelli Hakları Sözleşmesinin 30. Maddesi ile “tiyatro, müze, sinema ve kütüphane gibi çeşitli etkinliklerin yapıldığı veya hizmetlerin sunulduğu yerlere engelli bireylerin de diğer bireylerle eşit koşullar altında katılım hakkı olduğu” belirtilmiştir. Bu bağlamda bu yapı tiplerindeki hizmetlerden tüm bireylerin faydalanması için gerekli olan tüm şartların sağlanması gerekliliği vurgulanmaktadır (Birleşmiş Milletler (BM), 2008).

Kütüphaneler, bilgiye erişimi sağlayan, toplumlara çeşitli hizmetlerin verildiği toplumsal kuruluşlardır (Çakın, 2011). Kütüphanelerin ve kütüphane kullanıcılarının ihtiyaçlarını belirlemek için Uluslararası Kütüphane Dernekleri ve Kuruluşları Federasyonunun (The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), 2005) koyduğu kurallar, yönetmelikler ve

yöntemler ile uluslararası ölçekte öncülük eden IFLA (2005), kısıtlamasız bilgiye erişimin temel insan haklarından olduğunu bildirmektedir. IFLA (2005)'ya göre kütüphaneler, bireylerin bilgiye erişerek araştırma yapmasını, kültürel gelişimini ve buna bağlı olarak bağımsız karar almalarını sağlayan kuruluşlar olarak entelektüel bilginin gelişimine ve sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır. Bununla birlikte evrensel insan haklarının ve demokratik değerlerin korunmasına destek olmaktadır. Tüm bu sebeplerle bilgi merkezi olan kütüphanelerin mimari planlama sürecinden itibaren tüm kullanıcılar düşünülerek tasarlanması ve erişilebilir planlanması gerekmektedir.

Bilgiye erişim hakkının kullanılabilir olması, fiziksel altyapı (yollar, kaldırımlar, açık alanlar, tesisler, binalar), ulaşım araçları, yapı içi mekanlar arası ilişkiler ve bilgiye erişim gibi ulaşılabilirlikle ilgili şartların sağlanmasına bağlıdır. Tüm bu bileşenler birbirine bağımlıdır ve birbirini etkilemektedir.

AMAÇ

Bu çalışmanın amacı, bilgiye erişim için kullanılan en önemli kaynaklardan birisi olan kütüphanelerin iç mekanlarının engellilerin erişilebilirliği açısından durum değerlendirmesini yapmak ve aksayan yönler üzerinden önerilerde bulunmaktır. Seçilen bir kütüphanenin standartlara uygunluğu üzerinden değerlendirildiği çalışmanın diğer kütüphaneler için de örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

KAPSAM

Bu çalışmada, engellilerin erişilebilirliğini değerlendirebilmek için örnek olarak daha önce engelli erişilebilirliği kapsamında bir çalışma yapılmamış Türkiye'nin en büyük araştırma kütüphanelerinden biri olan Milli Kütüphane seçilmiştir. Bu kütüphane toplu taşıma durakları ile olan ilişkisi ve konumu itibarıyla engellilerin rahatça erişebilecekleri bir yerdedir. Dolayısıyla, çalışmada yapının içindeki mekânların erişilebilirlikleri üzerine yoğunlaşmıştır. Kütüphanede araştırma yapmak isteyen kullanıcıların, binanın her yerine ulaşımına gerek olmadığından, alan çalışmasında sadece okuyucuların hizmet aldıkları yerler değerlendirilmiştir. Kitap depoları, servis alanları ve idare kısmı değerlendirme kapsamının dışında tutulmuştur.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yöntem olarak; TSE'nin erişilebilirliğe yönelik TS-9111 "Özürümler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gereklere" Standardına göre, kütüphane binalarına uygun standartlar tespit edilerek, kütüphane içerisinde engellilerin erişmeleri gereken her bir alan için ayrı ayrı ölçüm, gözlem ve değerlendirmeler yapılmıştır. Bu yöntemle kütüphane binasında gerek mekânsal gerekse tüm yapı olarak engellilerin erişilebilirliğini değerlendirmek mümkündür.

ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Kütüphane binasının yapıldığı dönem itibarıyla tasarım aşamasında erişilebilirlik kriterleri dikkate alınmadığından, engelliler için binanın her katına erişim imkânı

sağlanamamaktadır. Özellikle ara katlara asansör erişimi olmadığı için, bu katlardaki okuma salonu, arşiv, tuvalet, kantin gibi mekânlara tekerlekli sandalye ile erişim yoktur. Bu katlara şimdilik engelli rampası yapma ya da asansör kapısı açma gibi imkânlar da olmadığından, bu alanlar değerlendirme dışında tutulmuştur.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bilgiye erişim için en önemli kaynaklar olan kütüphane binaları, tüm kullanıcılar için erişilebilir olmalıdır. Özellikle yaşlı, çocuk ya da fiziksel engelliler için herhangi bir engelle karşılaşmadan ve refakatçiye ihtiyaç duymadan belli mekânlara erişim önemlidir. Günümüzde kullanılmakta olup yapıldığı dönemde erişilebilirlik kaygısı olmadan tasarlanıp uygulanan yapılar engelliler için sorun teşkil etmektedir. Bu tip yapılarda iyileştirme çalışmaları yapılması ve engellilere uygun hale getirilmesi gerekmektedir. Böyle durumlarda binalarda revizyon yapılması; maliyetli olmaları, zaman almaları ve tadilat yapılan süre boyunca kullanımın engellenmesi gibi nedenlerle sıkıntı yaratmaktadır. Yine de binaların her yerinde düzenlemeler yapmak mümkün olmayabilir. Dolayısıyla engellilerin binanın tamamına erişmeleri kısıtlı kalabilir. Bu noktada engellilerin ihtiyaçlarını optimum şekilde karşılayabilmek için sorunlar iyi tespit edilmeli ve nasıl bir düzenleme yapılacağı iyi analiz edilmelidir.

ARAŞTIRMANIN HİPOTEZLERİ

Kütüphane binasındaki erişilebilirlik standartlarına uygunluğun ve engel teşkil eden sorunların tespit edilmesi, karşılanması

gereken ihtiyaçların çözümünde ve öneriler noktasında katkı sağlayacaktır. Yapılacak düzenlemeler engelli bireylerin binanın tamamını kullanmaları için yeterli olmayabilir. Ancak, yapısal düzenlemelerin nerede ve ne şekilde yapılacağı belirlenmesi ile bir kütüphaneden beklenen performans maksimum seviyede elde edilebilir.

MİLLİ KÜTÜPHANE HAKKINDA GENEL BİLGİ

Türk kültür, sanat, bilim ve edebiyat alanlarında önemli katkılar sağlamak amacıyla kurulan Milli kütüphane, milli bir arşiv, müze ve araştırma merkezi niteliğindedir. Milli Kütüphane ilk çalışmalarına 1946 yılında Milli Eğitim Bakanlığı Yayınlar Müdürlüğü'nde küçük bir büroda başlamış ve kısa bir süre içinde 8000 eseri içeren bir koleksiyon oluşturulmuştur. İlk binanın gelecekteki gereksinimleri karşılayamayacağı öngörülerek yeni bir binanın planlanması çalışmalarına başlanmıştır. 1965-73 yıllarını kapsayan uzun bir planlama dönemi sonucu yapım çalışmaları başlatılmış ve 1983'te yeni binada kullanıcılarına hizmet vermeye başlamıştır. Milli Kütüphane, günümüzde Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

Milli Kütüphane 39.000 metrekarelik, yeni modül eklemelerine olanak tanıyacak genişlikte bir alana kurulmuştur. Modüler bir yapı tarzında üç bloktan oluşan Milli Kütüphane binası yönetim bürolarını, genel ve özel amaçlı okuma salonlarını, grup

çalışma odalarını, personel bürolarını, güzel sanatlarla ilgili çalışma odalarını, havalandırma ve alarm donanımlı depoları içermektedir. Ayrıca, bir sergi salonu ile çok amaçlı kullanılabilir iki toplantı salonu bulunmaktadır. Milli Kütüphane tarafından sunulan hizmetler; kütüphanecilik hizmetleri, kütüphanecilik alanında projeler ve standartlar geliştirmek, uygulamak ve öncülük etmek, koruma ve yenileme, dijitalleştirme, yayıncılık, uluslararası kütüphanecilik, körler için sesli kitaplar/konuşan kitaplık, bilimsel, kültürel ve sanatsal etkinlikler ana başlıkları halinde sıralanabilir (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, t.y.).

BULGULAR

Milli Kütüphane Binasının Erişilebilirlik Bağlamında Değerlendirilmesi

Engelli bireylerin Milli Kütüphane'ye erişilebilirliklerini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmanın ilk aşamasında yakın çevresi incelenmiştir. Toplu taşıma araçlarını kullanarak gelenler için en yakın duraklardan kütüphaneye kadar olan yollar ve kaldırımlar incelendiğinde engelli standartlarına %90-95 arasında değişen oranlarda uygun oldukları görülmüştür. Sonuç olarak, kentin herhangi bir yerinden kütüphaneye gelmek isteyen engelliler için gerek konum gerekse kentsel yapı çevre açısından erişiminde bir sıkıntı yoktur. Bu makale kapsamında, yapı içinde engellilerin bilgiye mekansal erişilebilirliği detaylı olarak açıklamıştır. Bu amaçla yapı öncelikle işlevlerine göre gruplandırılmıştır. Bu işlevlere ait alanların engelli standartlarına (TS-9111) uygunluklarını ve erişilebilirliklerini tespit edebilmek için

yerinde ölçme ve gözlemler yapılmıştır. Elde edilen veriler fotoğraflarla desteklenmiştir.

Bina Girişi

Tablo 1. Kütüphane Yapıları Giriş Mekanları Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Kot farkı varsa rampa yapılmalıdır.
2	Sahanlık, sert ve kaymaz malzemeden olmalıdır.
3	İyi aydınlatılmalıdır.
4	Sert tipte, zeminle aynı seviyede paspas bulunmalıdır.
5	Döner kapı varsa yanında normal kapı min 915mm ölçüsünde olmalıdır.
6	Eşik yapılmamalı, varsa pahlı olmalıdır.
7	Döner turnikelerin dışında ayrı geçiş olmalıdır.
8	Geçiş min 915 mm olmalıdır.
9	Ağız kısmı yerden h:90-120 cm yüksekliğinde olmalıdır.
10	Banko yüksekliği max:865 mm olmalıdır.

Milli Kütüphane binasının giriş mekanlarının erişilebilirliği Tablo 1'de gösterilen TS9111 standartları çerçevesinde değerlendirilmiş ve şu sonuçlar elde edilmiştir:

Tekerlekli sandalye kullanıcısı bireylerin bahçe giriş kapılarından itibaren binanın ana girişine kadar erişimlerinde bir engel yoktur. Bahçedeki yollar ve kot farkları için yapılan rampalar genişlikleri, eğimleri ve kullanılan malzemeler açısından uygundur. Yapı içi zemin kotu ile dış kot arasındaki 13 cm'lik yükseklik farkını gidermek için yapılan rampa genişlik ve eğim açısından uygundur. Bina girişine yapılan sahanlık genişlik ve malzeme olarak engellilerin kullanımına uygundur. Paspaslar döşeme içine gömülü oldukları için tekerlekli sandalye geçişine engel teşkil etmemekte, görme engellilerin ise takılma riski bulunmamaktadır. Ayrıca bina girişinin gece aydınlatmaları da uygundur. Girişteki çift kanatlı kapılar genişlik açısından tekerlekli sandalyenin geçişi için uygundur. Girişte engel teşkil eden kapı eşiği yoktur. Giriş kartı almak isteyenlerin kayıt

bankosuna kadar erişimlerinde herhangi bir engel yoktur. Ancak, engelliler açısından maksimum 865 mm olması gereken banko yüksekliği burada 1100 mm olarak ölçülmüştür ve tekerlekli sandalyede oturan bireyler açısından yüksek kalmaktadır. Kütüphaneye kayıtlı kullanıcılar, manyetik kartlarını turnikelerde okutarak içeriye giriş yapabilmektedirler. Turnikelerden tekerlekli sandalyenin geçişleri mümkün olamayacağı için, burada da uygun genişlikte ayrı bir geçiş kapısı düzenlenmiştir. Kitap hırsızlığına karşı okuyucuların giriş çıkışlarda x-ray cihazından geçmeleri gerekmektedir. Turnikelerin hemen yanına yerleştirilen x-ray cihazının genişliği tekerlekli sandalyenin geçişine uygunluğu açısından ölçülmüştür ve 930 mm olarak ölçülen cihaz geçiş için uygun bulunmuştur. Ek olarak kullanıcılar asansörlere bina girişinden engelsiz olarak ulaşılabilir (Aras, 2020), incelenen kütüphane yapısında bu ulaşım sağlanabilmektedir.

Giriş kapısından itibaren özellikle görme engellileri kütüphane görevlileri karşılayıp, konuşan kitaplık birimine kadar kendilerine refakat etmektedirler. Ancak, amaç engelli bireylerin hiçbir yardım almadan istedikleri yere erişiminin sağlanması olduğu için bu konuda bazı düzenlemeler yapılması gerekmektedir. Hemen girişte ve binanın belli yerlerinde mevcut konumu da gösteren kütüphanenin kabartma planlarının olması, görme engellilerin nerede bulduklarını ve ne tarafa gitmeleri gerektiğini

Tuvaletler

anlayabilmeleri için önemlidir. Yapı içinde döşemede yapılacak olan kabartma yönlendiriciler de görme engellilere gidecekleri yön konusunda destek olacaktır. Ancak, dış alanlardaki görme engellileri bina girişine kadar yönlendiren zemindeki kabartma işaretlerin yapı içinde sürekliliğinin olmadığı görülmüştür. Girişte ihtiyaç duyulabilecek bir diğer eksikliğin ise akülü sandalye kullanıcıları için şarj dolmuş istasyonu olduğu düşünülmektedir.

Tablo 2. Kütüphane Yapıları Tuvalet Mekanları Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Engelliler için ayrı bir WC bulunmalıdır.
2	WC tabelası görünür bir şekilde bulunmalıdır.
3	Genişlik min:915 derinlik min:1420 mm ölçülerinde olmalıdır.
4	Tuvalet bölmesi ile koridor arasında kot farkı olmamalıdır.
5	Çapı 32-38 mm aralığında tutunma barları bulunmalıdır, yerden yüksekliği 840-915mm olmalıdır. Duvarla arasında 38mm mesafe bulunmalıdır.
6	Klozet dönüşü engel olmamalıdır, oturması yerden 430-485mm. Yükseklikte olmalıdır.
7	Tuvalet kağıtlığının orta noktası h:485 mm olmalıdır.
8	Sifon kolu max h:1120 mm olmalıdır.
9	Lavabo ön kısmın altında h:735 mm boşluk olmalıdır.
10	Lavabo altında keskin çıkıntı olmamalıdır.
11	Lavabo önünde 760x1220 mm alan olmalıdır.
12	Aynanın alt kenarı max h:1015 mm olmalıdır.
13	Aydınlatma anahtarı yerden min:380 mm olmalıdır.
14	WC kapıları min 815mm olmalı ve dışa açılmalıdır.

Binanın projesi, yapıldığı dönem itibarıyla engellilerin ihtiyaçları düşünülmeden tasarlanmıştır. Zaman içerisinde zemin kattaki bazı tuvaletler engelli tuvaletine dönüştürülmüş olsa da erişimlerinde sıkıntılar olduğu görülmüştür. Bunlardan kadın engelli tuvaletine gerek zemin kat ile olan kot farkı gerekse tuvalet girişindeki 11 cm'lik kot farkından dolayı tekerlekli sandalye erişimi mümkün değildir. Üstelik kapı genişlikleri, kapının açılış yönü ve diğer

özellikler açısından da standartlara uymamaktadır. Dolayısıyla zemin kattaki kadın engelli tuvaleti ihtiyacı karşılamamaktadır.

Zemin katta yer alan erkek engelli tuvaleti ise konum itibarıyla erişilebilir olmasına rağmen koridorda yapılan seperatör tuvalet girişini daralttığı için içeri girişi engellemektedir. Seperatörden sonraki geçiş mesafesi 68 cm. olarak ölçülmüştür ve tekerlekli sandalye

geçişine izin vermemektedir. Portatif seperatörün daha küçüğü ile değiştirilmesi ile bu sorunun çözümü mümkündür. Üstelik tuvaletin içerden alınan kabin enxboy, kapı genişliği, lavabo yüksekliği gibi ölçüleri standartlara uygundur. Dolayısıyla, zemin kattaki erkek engelli tuvaleti basit bir düzenleme ile fonksiyonuna uygun hale getirilebilir. Bunlara ek olarak, engelli tuvaletlerinin gerektiğinde dışarıdan yardım istenebilmesi için içeride yardım butonu bulunmalıdır (Pouya vd., 2016)

Konferans salonu kullanıcıları için aynı katta ve konferans salonuna çok yakın konumlandırılmış bir engelli WC

bulunmaktadır. WC için uyarı tabelası görünür şekilde konumlandırılmıştır. Giriş kapısı ölçüleri ve iç mekan ölçüleri engelli kullanıcılar için uygundur. Tuvaletin iç ölçüleri 150x282cm, kapı genişliği ise 91cm olarak ölçülmüştür ve standartlara da uygundur. Engelli lavabosu ve eğik ayna kullanımı, klozet yanı tutamaçları standartlara göre uygulanmıştır. Bu WC'ye ulaşım milli kütüphanenin ana girişinden ayrı bir girişle de sağlanmaktadır. Bunun yanında zemin kottadır. Bu sebeplerle milli kütüphaneye gelen engelli bireyler konferans salonu için gelmemiş olsalar dahi bu mekanı kullanabilirler (Şekil 1).

Şekil 1. Milli Kütüphane WC Mekanları

Asansörler

Tablo 3. Kütüphane Yapıları Asansörler için Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Kabin önü genişliği min 1525x1525mm olmalıdır.
2	Asansör işlemleri otomatik olmalıdır.
3	Kabin boşken kat seviyesinden 13 mm tolerans olmalıdır.

4	Kabin içi min 1295x1730 mm olmalıdır.
5	Asansör kapısı min 915 mm olmalıdır.
6	Tutunma bantları yerden 85-90 cm yükseklikte olmalıdır.
7	Kabin zemini halı kaplanmamalıdır.
8	Otomatik açma kapama tuşları olmalı ve yüksekliği 125-735mm arasında olmalıdır.
9	Kabin dışı çağırma düğmelerinin orta noktası yerden 1065mm yükseklikte olmalıdır.
10	Kabin dışı iniş-çıkış düğmelerinin orta noktası yerden en az 1830mm yükseklikte bulunmalıdır. Düğmelerin görme elemanı en küçük 63mm olmalıdır.
11	Kabin dışı iniş-çıkışta sesli sinyal bulunmalı ve hangi kabinin geldiğini, geldiği yönü belirtmelidir.
12	Kabin içi kontrol paneli düğmelerinin büyüklüğü min 19mm olmalıdır.
13	Kabin içi kontrol paneli sembollerinde en az 0,8mm kabartma bulunmalıdır.
14	Kabin içi kontrol paneli sembolleri büyük harflerle ve harfler min 16mm yükseklikte olmalıdır.
15	Kabin içi kontrol paneli sembolleri zeminle zıt renkte olmalıdır.
16	Kabin ilgili kata geldiğinde sesli sistemle bildirmelidir.
17	Kabin içi kontrol paneli yandan max 1370mm yerden max 1220mm yükseklikte olmalıdır.
18	Acil durum panellerinin orta noktası yerden min 890mm olmalıdır.

Görme engelliler bodrum katta yer alan konuşan kitaplık birimine asansör kullanımına ihtiyaç duymadan görevliler eşliğinde erişebilmektedirler. Tekerlekli sandalye kullanan bireyler için ise, kütüphane binasında üst katlarda bulunan okuma salonları, toplantı odaları gibi mekanlara tek erişim asansörlerle sağlanabilmektedir. Ancak, asansörler (Şekil 2) binanın ilk yapıldığı zamandan kalma olup yenilenmediklerinden tekerlekli sandalye kullanan engelliler açısından uygun değildir. Asansör kapı açma kapama işlemleri otomatik değildir. En önemlisi, asansörlerin kapı genişliği 700 mm olarak ölçülmüştür ve tekerlekli sandalye geçişi için uygun değildir. Kabin içi boyutları 1060x1400 mm olarak ölçülmüş olup bir tekerlekli sandalyenin rahat hareket edebilmesi ve dönebilmesi için gereken standart da sağlamamaktadır. Diğer engelliler açısından bakıldığında asansörler girişte turnikelerden geçen kişilerin rahatlıkla erişebilecekleri yakın bir yerde

konumlandırılmıştır. Önündeki bekleme alanı geniş olup bekleyenler açısından bir sıkıntı oluşturmamaktadır. Asansör kattayken kat döşemesi ile aralarında kot farkı oluşmamaktadır. Standartlara göre kabin zemini tutan halılarla kaplı olmamalıdır. Bu açıdan asansör döşemesi uygundur. Kabin içinde yerden 850-900 mm yükseklikte bulunması gereken tutunma bantları, burada 900 mm olarak ölçülmüş olup uygundur. Kabin içi kontrol panellerinin seviyeleri yükseklik, renk ve boyutları açısından uygun olmalarına rağmen, görme engelliler açısından kabartma olmadıkları için sıkıntı yaratmaktadırlar. Ayrıca, kabin içinde hangi kata gelindiğine dair sesli uyarı da bulunmamaktadır. Üstelik asansörlerin her kata erişimi de yoktur. Bu da kantin ile bazı okuma ve toplantı salonlarının bulunduğu ara katlara erişimleri kısıtlamaktadır.

Merdivenler, Rampalar ve Koridorlar

Tablo 4. Kütüphane Yapıları Merdiven ve Rampalar için Değerlendirme Kriterleri, TS9111

1	Merdiven başlangıcı yürüyüş istikametine dik olmalıdır.
2	Merdiven basamaklarının genişliği 30cm, rıht max 15cm olmalıdır.
3	Basamaklar açık ve çıkıntılı basamak olmamalıdır, ön taraflarında farklı renk kullanılmalıdır.
4	8-10 basamakta bir sahanlık yapılmalıdır.
5	Merdivenin her iki yanında trabzan bulunmalıdır.
6	Rampa eğimi maksimum %5 olmalıdır.
7	Rampa yüzeyleri sert, tabii, kaymaz ve düzgün olmalıdır.
8	Rampanın her iki yanında duvar renginden farklı renkte trabzan bulunmalıdır.
9	Rampa trabzanları rampa bitişlerinden sonra 30cm devam etmelidir.
10	Trabzan ile duvar arasına 38mm olmalıdır, çapı 32-38mm olmalıdır.
11	Trabzanlar dayanan kişinin kütlesini çekebilecek emniyette olmalıdır.
12	Rampanın başında ve sonunda, genişliği min 815mm olan ve rampayla zıt renkte sahanlık bulunmalıdır.

Bina içinde düşey sirkülasyon asansörle sağlanmaktadır. Bununla birlikte yapının ara katlardan oluşan tasarımı sebebiyle merdiven kullanımı da zorunludur. TS 9111'e göre de asansör ve rampaların yanında merdivenler de ilave olarak bulunmalıdır. Bu merdivenler, görme engellilerin merdivenlere yanlardan yaklaşımının sağlanması açısından yürüyüş istikametine dik olarak konumlandırılmalıdır. Bu yapılamıyorsa, uygun malzeme ve donanımlarla merdiven başlangıcı çok iyi belirtilmelidir. Bu açılardan incelendiğinde binada merdiven (Şekil 2) başlangıçları uygun görülmüştür. Merdiven basamaklarının eni 300, rıht yüksekliği 150 mm ölçülmüş olup standartlara uygundur. Rıhtlar kapalı olmaları ve çıkıntılı olmamaları nedeniyle kullanıcılar açısından tehlike oluşturmamaktadırlar. Ancak, az gören

bireyler için basamakların ön tarafında yapılması gereken farklı renk uygulaması yoktur. Merdiven çıkanların dinlenmelerini sağlamak amacıyla 8-10 basamakta bir yapılması gereken sahanlıklar genelde uygulanmıştır. Ancak, bazı yerlerde basamak sayısı 14'e kadar çıkmaktadır. Merdivenlerin her iki yanında bulunması gereken trabzanlar ise bina içi merdivenlerinde yapılmamıştır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları için ara katlara ulaşımı sağlayan bu merdivenler engel teşkil etmektedir. Ancak merdiven yanlarına rampa yapmak için gereken mesafe de olmadığı için ara katlara ulaşım tekerlekli sandalye kullanan engelli bireyler için mümkün olmamaktadır. Bina içinde dar koridorların bulunmaması nedeniyle, engelliler bina içi dolaşım ve geçişlerde sıkıntı yaşamamaktadırlar.

Şekil 2. Milli Kütüphane Asansör ve Merdivenler

Okuma Salonları

Tablo 5. Kütüphane Yapıları Okuma Salonları Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Okuma salonu kapısı min 915mm genişlikte olmalıdır.
2	Okuma salonu bankosu yüksekliği max 865mm olmalıdır.
3	Okuma salonlarında çalışma birimlerinin en az %5i kadar engelliler için çalışma birimi bulunmalıdır.
4	Çalışma birimlerinin koridor genişliği min 915mm olmalıdır.
5	Çalışma birimlerinde masalar arası mesafe min 915 mm olmalıdır.
6	Masaların altında derinlik 485 mm olmalıdır.
7	Masa ayaklar arası genişlik min 760 mm olmalıdır.
8	Masa altı yüksekliği min 685 mm olmalıdır.
9	Masa üst noktası yüksekliği 710-865 mm arası olmalıdır.

Kütüphanenin asıl kullanım amacına (okuma, araştırma, çalışma vb...) hizmet veren okuma salonları, en önemli mekanlarındandır. Bu anlamda, okuma salonlarının, bina girişinden ve diğer kullanım alanlarından erişilebilirliğinin yanında, kendi içerisindeki kullanılabilirliği de çok önemlidir. Milli kütüphane içerisinde farklı katlarda değişik amaçlara yönelik okuma salonları mevcuttur. Bu salonlar ayrı ayrı incelenip, ölçüm

yapılmış ve değerlendirilmiştir. Genelde benzer özellikler göstermelerine rağmen, yapının kot farklı oluşu ve merdiven kullanım gerekliliği sebebiyle yalnızca bir okuma salonu fiziki olarak erişilebilirdir. Milli Kütüphane'deki salonlar ve özellikleri aşağıdaki gibidir:

Adnan Ötüken Okuma Salonu: Bu salon, projesinde tek bir okuma mekanı olarak

tasarlanmasına rağmen, zamanla kullanıcı ihtiyaçları doğrultusunda kişisel laptoplarını kullanmak isteyen okuyucular için ikiye ayrılmıştır.

Adnan Ötügen ve lap top kullanım salonları binanın +3.21 kotunda yer almaktadır. Giriş kattan asansör kullanarak üst kata çıkan ve bu salonları kullanmak isteyen okuyucular, +4.26 kotundaki 1. kata geldikten sonra, merdivenleri kullanmak zorundadırlar. Merdivenlerde rampa uygulaması olmadığından tekerlekli sandalye kullanan bireylerin bu salonlara gelmeleri mümkün görülmemektedir. Koltuk değnekli bireyler için ise merdivenlerin kenarlarında korkuluk yoktur.

Dr. Müjgan Cunbur Okuma Salonu: Binanın 1. katında yer alan Dr. Müjgan Cunbur okuma salonu asansöre yakınlığı ile erişim kolaylığından dolayı, engelli bireylerin kullanımı için en uygun okuma salonlarından birisidir.

Okuma salonunun (Şekil 3) girişindeki okuyucu bankosu, konumu ve banko önü alanı olarak uygun olmasına rağmen, banko yüksekliği 110 cm ölçülmüş olup olması gereken yükseklikten fazladır. Okuma salonunun giriş kapısı çift açılır fotoselli kapı olması ile engelli bireyler açısından uygundur. Okuma salonunda engelliler için ayrılmış çalışma birimi bulunmamasıyla birlikte, tüm okuyucular sadece, bina girişindeki turnikelerden geçerken kendilerine numarası verilen masalara oturabildiklerinden, bazı numaralar engelliler için ayrılabilir. Salonda koridor genişliği 260 cm olarak ölçülmüş olup, engellilerin de rahatlıkla kullanabilecekleri ölçüdedir. Çalışma birimlerinde masalar arası genişlik 91,5 cm, masa altı yükseklikleri 68 cm, üst yüksekliği 74 cm ölçülmüş olup uygundur. Masa genişliklerinde bir sıkıntı yoktur. Ancak, masanın altındaki derinlik 34 cm olarak ölçülmüş olup standartların altında kalmaktadır. Bu salonda kitaplık rafı bulunmamaktadır.

Şekil 3. Dr. Müjgan Cunbur Okuma Salonu

İbni Sina Okuma Salonu: Özellikle bilgisayarla çalışma yapmak isteyen okuyucuların kullandıkları salon olan İbni Sina Okuma salonu, konumu itibarıyla merdiven kullanımını zorunlu kıldığından tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun bir salon olarak görülmemektedir.

Çok Amaçlı Çalışma Salonları: Özel olarak ya da grup halinde çalışma yapmak isteyen okuyuculara hizmet veren, çok amaçlı çalışma salonları binanın 2. katında yer almaktadır. Asansörlere yakınlığı ve kot farkı olmaması nedeniyle, özellikle engelli bireyler için de erişimi kolaydır (Şekil 4).

Tablo 6. Kütüphane Yapıları Çok Amaçlı Salon Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Çok amaçlı salon kapısı min 915 mm genişlikte olmalıdır.
2	Çok amaçlı salon bankosu yüksekliği max 865mm olmalıdır.
3	Koridor genişlikleri min 915 mm olmalıdır.
4	Çok amaçlı salonlarda çalışma birimlerinin en az %5i kadar engelliler için çalışma birimi bulunmalıdır.
5	Grup odalarında masaların altında derinlik 485 mm olmalıdır.
6	Grup odalarında masa ayaklar arası genişlik min 760 mm olmalıdır.
7	Grup odalarında masa altı yüksekliği min 685 mm olmalıdır.
8	Grup odalarında masa üst noktası yüksekliği 710-865 mm arası olmalıdır.
9	Grup odalarında geçiş mesafeleri min 915mm olmalıdır.
10	Kareler girişi min 915mm olmalıdır.

Çok amaçlı çalışma salonları (Şekil 4) giriş kapısı çift kanatlı olup, 153 cm genişliği ile engelli bireylerin geçişi açısından uygundur. Çalışma salonları, bireysel çalışmalara yönelik kareler ile grup çalışmalarına yönelik toplu çalışma odalarını kapsamaktadır. Odalar ile kareler arası koridor genişliği 149 cm ölçülmüş olup engelliler açısından uygundur. Karelerin girişleri 108 cm, masa alt yükseklikleri 71,5 cm, masa üst yükseklikleri 74 cm, masa alt derinliği 55 cm

ve masa alt genişliği 105 cm ölçülmüş olup standartlara uymaktadır. Grup çalışma odalarının giriş kapısı 88 cm olarak ölçülmüş olup, girişte başka bir engel bulunmamaktadır. Odalarda bir toplantı masası ile etrafında sandalyeler bulunmaktadır. Masa altı yüksekliği 71,5 cm, masa üstü yükseklik 74 cm ve masa arkası koridor genişliği 149 cm olarak ölçülmüş olup, bu odalar engelli bireylerin kullanımı açısından uygun olarak değerlendirilmiştir.

Şekil 4. Çok Amaçlı Çalışma Salonları

Bu salonlar engelli bireylerin gerek erişimleri gerekse kullanımları açısından uygun olarak değerlendirilmişlerdir. Ancak, ara katlara yerleştirilen tuvaletler merdiven kullanımını

zorunlu kılmakta ve merdivenlerde rampa olmayışı nedeniyle engellilerin erişebilirliğini kısıtlamaktadır.

Konferans Salonu

Tablo 7. Kütüphane Yapıları Değerlendirme Kriterleri, TS 9111

1	Konferans salonu kapıları min 915 genişlikte olmalıdır.
2	Kapılarda eşik olmamalıdır, varsa da pahlı olmalıdır.
3	51-300 kişilik konferans salonunda 4 engelli birimi ayrılmalıdır. Bu koltuklar bir işaretle belirtilmelidir.
4	Oturma birimlerinde zemin kaymaz, düz ve sabit olmalıdır, salonda zemin halı ise sabitlenmiş olmalıdır.
5	2 engelli için karşıdan yaklaşımda 1675x1220mm alan, yandan yaklaşımda 1675x1525mm alan olmalıdır.
6	Toplam koltukların en az %1'i kadar, koridor tarafındaki koltukların yan kollukları yok ya da katlanır olmalıdır.
7	Konferans salonunda olan kot farkları merdiven yerine rampayla çözülmelidir.

Binanın bodrum katında yer alan konferans salonu (Şekil 5), engelli otoparkına yakınlığı nedeniyle erişimi kolay bir konumdadır. Girişte çift kanat kapı olması ve iç ve dış döşemeler arası kot farkının fazla olmaması nedeniyle engelli bireyler girişte bir sıkıntı yaşamamaktadırlar. Konferans salonunun iç giriş kapısının genişliği 103 cm olarak

ölçülmüş olup, kapı girişinde eşik bulunmaması nedeni ile engelli bireylerin geçişi için uygundur. Konferans salonunda engelliler için ayrı bir yer yoktur. Ancak, ilk sıranın önünde 170 cm'lik bir genişlik ölçülmüş olup, bu sırada engelli bireyler için yer ayırmak mümkündür. Bu alan kaymaz, düz ve sabit zemindedir. Ayrıca, standartlara

göre toplam koltukların en az %1'i kadar koridor tarafındaki koltukların yan koltuklarının yok ya da katlanır olması gerekirken, burada böyle bir uygulama yapılmamıştır. Konferans salonunda ölçülen koridor genişliğinin 120 cm olması, zemindeki kot farkının rampa ile çözülmesi, zemindeki halının yere sabitlenmesi gibi özelliklerinden dolayı engelli bireyler

açısından uygundur. Ancak salon, engelliler için yerlerin ayrılıp bir işaretle belirlenmeleri ile tam uygun hale getirilebilir. Konferans salonunda sunum yapacak kişinin bir engelli olması durumunda, salon içinden sahneye merdivenle çıkılması sıkıntı yaratmaktadır. Böyle bir durumda, salonun arkasındaki koridordan sahne arkasına düz ayak bir geçiş de mevcuttur.

Şekil 5. Konferans Salonu

Kantin

Kütüphaneye gelenlerin yararlanabildikleri kantin, binanın bodrum katında yer almaktadır. Kantin asansör ilişkisi, sadece servis asansörü ile sağlanmakta ve mutfaktan geçilmektedir. Bu nedenle, asansörün kantine giriş amaçlı kullanımı mümkün görülmemektedir. Kantine gelmek isteyenlerin merdivenleri kullanmaları gerekmektedir. Bahçe tarafından da ayrı bir girişi olmadığından engelli bireylerin kantin kullanımlarında sıkıntı vardır.

TARTIŞMA

Halk kütüphaneleri, bilgiye ve fikirlere erişim sağlayarak toplulukların sivil ve sosyal katılımına yönelik güvenli alanlar olarak kabul edilir (Muir & Carroll, 2020). Bu da “daha güvenli, daha okuryazar, daha yetenekli ve daha yaratıcı toplulukların” gelişimine katkıda bulunmaktadır (Australian Library and Information Association (ALIA), 2016). Topluluklar homojen değildir; kültürel ve dilsel olarak farklı grupları (CALD), farklı yaş aralığındaki insanları veya çeşitli eğitim seviyelerine veya istihdam modellerine sahip insanları içerdiği gibi engelli bireyler de buna dahildir. “Her şeyi kapsayan azınlık” (Riley,

2005) olarak tanımlanan engellilerin hemen her yerde çeşitli olumsuzluklarla karşılaştıkları bilinmekle birlikte, bu çalışmada özellikle bilgi edinme ihtiyacını karşılamak isteyen engellilerin kütüphane hizmetlerinden yararlanma şartları ve Türkiye'deki bu konudaki standartlar araştırılmıştır. Örnek olarak Milli Kütüphane binası seçilmiş ve engelliler açısından standartlara uygunluğu araştırılmıştır. Yapı adası ve içinde çeşitli gözlemler yapılmış ve ölçüler alınarak olması gereken standartlarla (TS-9111) karşılaştırılmıştır.

Çalışma kapsamında yapılan gözlem ve ölçümler sonucu elde edilen bilgilere göre, yapının engelli bireylerin kullanımı ile ilgili olumlu ve olumsuz sonuçlarını aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz:

- Bina girişi, aydınlatması, sahanlığının olması, kapı genişlikleri, turnikelerin yanında ek geçişlerin yapılması, X-ray cihazı, zemin kaplaması, çöp kovaları, kayıt kabul, merdiven ve asansörler ile diğer mekanlarla olan ilişkileri açısından uygundur.
- Dışarıdan binaya kadar rahatlıkla gelen engelli bireyler, bina girişindeki 10 cm'lik kot farkı nedeniyle sorun yaşamaktadırlar.
- Kayıt kabul erişiminin kolay olmasına rağmen, bankosunun yüksek olması tekerlekli sandalye kullanan bireyler açısından sıkıntı yaratmaktadır.
- Bina içinde kot farklılıkları nedeniyle, engelliler WC'lere erişememektedir, yalnızca konferans salonu wc'sine erişim sağlanabilmektedir.

- Bina içinde çok fazla merdiven olması nedeniyle, özellikle üst katlarda bulunan okuma salonlarına erişim için engellilerin asansörleri kullanmaları zorunludur. Asansörler konumu ve önlerindeki bekleme alanları açısından uygundur. Ancak, engelli bireyler düşünülmeden yapıldıklarından, kapıları, iç ölçüleri, sesli bilgilendirme, iç ve dış kontrol panel ve düğmeleri açılarından uygun değildir. Asansörlerin, engelli bireylere uygun olacak şekilde yenilenmeleri gerekmektedir.
- Bina içinde dar koridor bulunmadığından engelliler açısından uygundur. Merdivenler karşıdan algılanabilecek şekilde olup, basamak genişliği, rıht yüksekliği, sahanlıkları açılarından uygundur. Ancak, basamak önlerinde algılamayı kolaylaştırmak için yapılması gereken koyu renkli bantlar ve kenarlarda tutunma barları yoktur. Yapıda rampa yoktur, yapılması için gereken minimum mesafeyi de merdiven yanları sağlamamaktadır.
- Adnan Ötüken okuma salonu, giriş kapısının ve masalar arası koridorunun genişliği, masaların ölçüleri olarak uygundur. Ancak, binadaki kot farkından dolayı, merdiven kullanımının zorunlu olması tekerlekli sandalye kullanan bireylerin bu salona erişimlerini engellemektedir.
- Dr. Müjgan Cunbur okuma salonu engellilerin gerek erişimleri, gerekse iç mekan kullanımı açısından en

uygun salonlarından biri olarak değerlendirilmiştir. Engelli bireyler için oturma birimleri ayrılmamalarına rağmen, bu ayrımı sağlayacak uygun oturma yerleri mevcuttur.

- İbni Sina okuma salonu, girişi ve iç mekan kullanımı olarak engelli bireylere uygundur. Ancak, burada da kot farkından dolayı merdiven kullanımı zorunlu olduğundan, engelliler açısından salonun kullanımında sorun yaşanmaktadır.
- 2. katta bulunan çok amaçlı okuma salonları, asansöre yakınlığından dolayı, engelliler için en uygun okuma salonlarından biridir. Giriş kapısı, okuma karelerinin ve masalarının ölçüleri, koridor genişliği ve toplu çalışma odalarının kullanımları uygun olarak değerlendirilmiştir.
- Süreli yayınlar okuma salonu zemin katta bulunması nedeniyle erişim kolaydır. Girişi, iç mekan düzenleme ve ölçüleri ile engelli bireyler açısından uygun olarak değerlendirilmiştir.
- Katalog tarama dolapları aralarındaki geçişin dar olması ve dolap alt ve üst raf yükseklikleri itibarıyla engellilerin kullanımına uygun değildir. Ancak, okuyucuların aradıkları kitapların temininde okuyucu bankolarındaki görevli memurlar yardımcı olduklarından bu konuda özellikle engelli bireyler sıkıntı yaşamamaktadır.
- 1. katta Dr. Müjgan Cunbur okuma salonunun önünde bulunan fotokopi

hizmeti, gerek önündeki bekleme alanı gerekse banko ölçüleri ile engelliler açısından da uygun olarak değerlendirilmiştir.

- Bodrum katta bulunan konferans salonu, bahçe girişi ile engelli otoparkına yakınlığı ve girişinin uygunluğu nedeniyle engelliler açısından erişimi oldukça kolaydır. Konferans salonu koridorunun genişliği, zeminde rampası ve sabitlenmiş halısı ile engelliler açısından uygundur. Salonda engelliler için ayrılmış özel bir yer olmamasına rağmen, sahnenin önündeki alanın ölçülerinin uygunluğu nedeniyle engellilere ön sıralardan yer ayrılıp işaretlenebilir.
- Kantin iç düzenlemesi, masalarının yeri ve ölçüleri, yemek servis tezgahı olarak engellilerin kullanımları açısından uygundur. Ancak, asansörle ilişkisi sadece mutfak içinden sağlandığından ve merdivenlerinin rampa yapımına uygun olmamasından dolayı erişimi sorunludur.
- Kütüphanede ayrıca görme engellilere hizmet etmek amacıyla kurulan Konuşan Kitaplık biriminde bodrum katta on bir adet kitap seslendirme stüdyosu bulunmaktadır. Burada gönüllü okuyucular tarafından seslendirilen kitaplar internet üzerinden kütüphaneye üye olan görme engellilerin kullanımına açıktır. Dolayısıyla görme engelli bireyler seslendirilmiş kitaplara

kütüphaneye gelmeden internet üzerinden erişebilmektedirler. Ayrıca, kütüphaneye gelen görme engelli bireylerin konuşan kitaplık birimine ulaşmalarını sağlamak için, girişten itibaren kendilerine bir görevli refakat etmektedir. Araştırma yapmak isteyen bedensel engellilerin kaynaklara erişimlerinde ise yine girişteki görevli personel yardımcı olmaktadır.

Eski yapı olması itibarıyla, projesinde engellilere yönelik herhangi bir düzenleme olmamasına rağmen zamanla bu konunun önem kazanması ile birlikte milli kütüphanede engellilere yönelik bir takım çalışmaların yapıldığı ancak, gerek teknik bilgi eksikliği, gerekse yapının uygun olmamasından dolayı bazı yerlerde yetersiz kalındığı görülmüştür.

Kütüphanelerin, engelli insanlar da dahil olmak üzere toplumlarının farklı deneyimlerini ve ihtiyaçlarını karşılaması için, toplumların “kim” olduğunun farkında olmaları (Mackenzie, 1997) ve ihtiyaç alanlarını tanımlayan bir stratejik planlama sürecine dahil olmaları gerekmektedir (Reed, 2016). Kütüphaneler genellikle 'herkese açık' olarak tanımlansa da, gerçekte her zaman böyle olmayabilir. Halk kütüphanelerinde, ziyaretçiler için çeşitli formatlardaki kaynaklara erişim sağlamanın önemi büyüktür (Hill, 2013). Bununla birlikte, konuşma üreten cihazlar gibi yardımcı ve erişilebilir teknolojilerin benimsenmesi ve erişilebilir rampalar gibi fiziksel erişilebilirliğin sağlanması ile kütüphanelerin toplumdaki “herkes” için olma durumu

gerçekleşebilecektir (Burke, 2009; Small vd., 2015). Kütüphaneyi ziyaret edenler, mimari tasarım aşamasından itibaren erişilebilirliği planlanmış mekanlarda, engellilik de dahil olmak üzere farklı erişim seviyeleri yaşayabilecektir (Dolan & Khan, 2011; Griffis & Johnson, 2014).

Kütüphanede engellilik ve erişilebilirlik ile ilgili literatürün, ağırlıklı olarak Amerika Birleşik Devletleri odaklı olduğu ve büyük ölçüde görme engellerine odaklandığı belirtilmiştir (Burns & Gordon, 2010; Hill, 2013). Bu çalışmada araştırılan Türk Standartları incelendiğinde ise görme engellilerle birlikte tekerlekli sandalye kullanıcıları için de ihtiyaç duyacakları kriterler olduğu görülmüştür. Bu standartlar ile mevcut yapıların yeniden düzenlenmesi, yeni yapılacak olan kütüphane binalarının ise engelli erişilebilirliği ve standartlarına önem gösterilerek tasarlanması gerekmektedir.

SONUÇ

Temel eğitim, engelli bireylerin sosyal hayatta var olmalarında en önemli faktördür. Temel eğitimin alındığı mekanlar da bu bağlamda büyük önem taşımaktadır. Okul, kütüphane gibi eğitimi etkileyen mekanlarda engelli bireylerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve tasarım aşamasında mekanın kurgusuna dahil edilmesi gerekmektedir. Bu yapıldığında, tüm bireyler gibi engelli bireylerin de hayatı kolaylaşacak, tehlikelerden korunacaklar ve zarar görmeyeceklerdir. Aynı zamanda başka birine ihtiyaç duymadan özgür bir hayat sürerek, topluma faydalı, bağımsız ve üretken bireyler olmaları sağlanacaktır.

Bu çalışma; konu ile ilgili araştırmacılar için gerek var olan kütüphane yapılarının gerekse yeni yapılacak olan kütüphane yapılarının engelsiz binalar ve çevreler olmasına olanak sağlayacak veriler içermektedir. Bu çalışmada ortaya konulan araştırma yöntemi, diğer kütüphane yapılarında da uygulanabilir. Araştırmanın temel motivasyonu, engelli bireyler için mümkün olan en “normal” yaşamı sunabilmek için mimari tasarım aşamasında, onların toplumsal hayata katılımındaki fiziksel engellerin ortadan kaldırılmasını sağlamaktır. Bu bağlamda mevcut çevre ve yapılarla birlikte yeni projelerde Türk Standartlarının dikkate alınması ve uygulama kolaylığı sağlanması hedeflenmiştir.

Mekan, sunduğu konfor şartlarına göre bireylere bilgi, farkındalık ve deneyim kazandırmaktadır. Bu, kütüphane örneği gibi eğitim yapıları başta olmak üzere tüm yapıların ve kentlerin erişilebilir olması ile gerçekleşecektir. Bu başarı, ancak erişilebilirlik konusunu mimari tasarım sürecine dahil eden, bu süreçte herkesi düşünen mimarların ürettikleri mekanların varlığı ile mümkün olacaktır.

ÖNERİLER

Yapı merdivenlerle birbirine bağlanan kot farklarının olduğu farklı bloklardan oluştuğu için engelli erişilebilirliği açısından zor ve olumsuz bir tasarım olarak nitelendirilebilir. Ancak bu sorun, merdiven trabzanlarına monte edilerek çalışan platformlu engelli asansörleriyle çözülebilecektir. Bu sayede tüm okuma salonlarına erişim sağlanabilecektir. Ancak, yapıda merdivenlerin her iki yanında olması gereken

trabzan da mevcutta yoktur, öncelikli olarak trabzanların yapılıp tekerlekli sandalye kullanıcıları için platformlu engelli asansörü alınmalıdır. Bununla birlikte tekerlekli sandalye kullanıcıları için sandalye şarj etme imkanının yapıda farklı katlarda ayrı ayrı bulundurulması, kullanıcılar açısından kolaylık sağlayacaktır. Görme engelli bireyler için, yapının girişinden itibaren zeminde kabartmalı yön gösteren, engelli zemin yönlendirme hissedilebilir yüzeylerin yapılması ve tüm binada sürekliliğinin sağlanması gerekmektedir. WC gibi diğer mekanlardaki eksiklik ve hatalı tasarım kararları çalışma içerisinde verilmiştir. Ulaşılamayan WC'ler için çözüm üretilmeli, rampa gibi çözümlerle ulaşılabilirliği sağlanmalıdır. Milli Kütüphane, başkentin önemli bir simgesel kütüphanesi olmasıyla birlikte kullanıcıların bilgiye erişimi konusunda da değerlidir. Bu sebeple, çalışmada belirlenen eksikliklerin giderilerek engelli bireyler de dahil tüm bireylerin kullanıma devam edebilmesi ile toplumun kolektif belleğinde yer etmiş bu yapının yaşam sürecine devam etmesi sosyal sürdürülebilirliğe de katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- Aras, A. (2020). Fiziksel Engelliler Açısından Yeniden İşlevlendirilmiş Tarihi Yapıların Erişilebilirlik Analizi: Bursa'daki Müze Yapıları. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 21, 56-90. <https://www.doi.org/10.17365/TM.D.2020.21.6>
- Australian Library and Information Association (ALIA). (2016). *Guidelines, standards and outcome measures for Australian public*

- libraries. Retrieved 20 August 2023, from <https://read.alia.org.au/guidelines-standards-and-outcome-measures-australian-public-libraries-july-2016>
- Birleşmiş Milletler (BM). (2008). *Convention on the rights of persons with disabilities*. Retrieved 28 February 2022, from <http://www.un.org/disabilities/documents/convention/convoptprot-e.pdf>
- Burke, S. K. (2009). Perceptions of public library accessibility for people with disabilities. *The reference librarian*, 50(1), 43-54.
- Çakın, İ. (2011). *Bilgi ve belge yönetimine giriş*. Hacettepe Üniversitesi.
- Dolan, J., & Khan, A. (2011). The More They Change, The More They Stay The Same: Public Libraries And Social Inclusion. In W. Evans & D. Baker (Eds.), *Libraries and Society: Role, Responsibility and Future in an Age of Change* (pp. 81-99). Chandos Publishing.
- Enginöz, E. B. (2015). Herkes İçin Tasarım: Erişilebilir Mimarlık. *Mimarlık Dergisi*, 381, 48-53.
- Goltsman, S. M., Gilbert T. A., & Wohlford, S. A. (1993). *The Accessibility Checklist: An Evaluation System for Buildings and Outdoor Settings*. Berkeley.
- Griffis, M., & Johnson, C. (2014). Social Capital and Inclusion in Rural Public Libraries: A Qualitative Approach. *Journal of Librarianship and Information Science*, 46(2), 96-109.
- Gümüş, Ç. (2009). İngiltere, Japonya ve Türkiye'de Özürlülük ve Erişilebilirlik. *Mimarlık Dergisi*, 347, 36.
- Hill, H. (2013). Disability and accessibility in the library and information science literature: A content analysis. *Library and Information Science Research*, 35, 137-142.
- International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). (2005). *Libraries for the blind in the information age guidelines for development*. International Federation of Library Associations and Institutions. IFLA Professional Reports, Nr. 86. The Hague, IFLA Headquarters. Retrieved 28 February 2022, from <https://archive.ifla.org/>
- Kolat, S. (2010). *Avrupa Birliği Sosyal Politikası Çerçevesinde Özürlülere Yönelik Ayrımcılıkla Mücadele ve Türkiye'deki Yansımaları*. T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Kovacs Burns, K., & Gordon, G. L. (2010). Analyzing the impact of disability legislation in Canada and the United States. *Journal of Disability Policy Studies*, 20(4), 205-218.
- Mace, R. L., Hardie, G. J., & Place, J. P. (1997). *Accessible Environments: Toward Universal Design*. NC State University.
- Mackenzie, C. (1997). From forward plan to business plan: Strategic planning in public libraries. *Australasian Public Libraries and Information Services*, 10(4), 191-200.
- Mishchenko, E. D. (2014). Herkes İçin / İle Tasarım: Evrensel Tasarıma Katılımcı bir Yaklaşım Deneyimi. *Mimarist*, 50, 105-111.
- Muir, R., & Carroll, M. (2020). It's All in the Plan: A Document Analysis of Victorian Council and Public Library Disability Access and Inclusion Plans. *Journal of the Australian Library and Information Association*, 69(1), 102-115. <https://www.doi.org/10.1080/24750158.2020.1712883>
- Pouya, S., Akyol Şatıroğlu, E., & Demirel, Ö. (2016). Özel Eğitim Okul

- Bahçesindeki Alan Kullanımlarının Engelliler İçin Uygunluğunun İrdelenmesi. *Uluslararası Hakemli Tasarım ve Mimarlık Dergisi*, 9, 60-72.
- Reed, S. (2016). *A library board's practical guide to strategic planning*. Retrieved 20 August 2023, from <http://www.ala.org/united/sites/ala.org.united/files/content/trusteezone/practical-guides/strategic-planning.pdf>
- Riley, C. (2005). *Disability and the media: Prescriptions for change*. University Press of New England.
- Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. Routledge Press.
- Small, R., Myhill, W., & Herring-Harrington, L. (2015). Developing Accessible Libraries And Inclusive Librarians in The 21st Century: Examples From Practice. In P. Jaeger, B. Wentz, & J. C. Bertot (Eds.), *Advances in Librarianship: Accessibility for Persons with Disabilities and The Inclusive Future of Libraries* (Vol. 40, pp. 73-89). Emerald Publishing Group.
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (t.y.). Retrieved 28 February 2022, from <http://www.millikutuphane.gov.tr/>
- Türk Standartları Enstitüsü. (1991). *TS 9111 Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları*. Retrieved 28 February 2022, from <https://www.tofd.org.tr/Images/ts-9111-2011.pdf>
- Uslu, A., & Shakouri, N. (2014). Kentsel Peyzajda Engelli/Yaşlı Birey İçin Bağımsız Hareket Olanağı ve Evrensel Tasarım Kavramı. *Kastamonu Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 14(1), 7-14.
- Welch, R. W. (1995). The Chemical Composition of Oats. In R. W. Welch (Ed.), *The oat crop: Production and utilization* (pp. 279-320), Chapman and Hall.
- Winter, J. A., (2004). Toplumsal Bir Sorun Çözümleyici Olarak Özürlü Hakları Hareketinin Gelişimi. *Öz-veri*, 1(2), 341-356.
- World Health Organization (WHO). (2011). *World Health Statistics 2011*. Geneva, Switzerland. Retrieved 28 February 2022, from <https://www.who.int/data/gho/publications/world-health-statistics>
- Yılmaz, M. (2012). Kapsayıcı Tasarım ve Mekân. *Mimarist*, 43, 107-111.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction: According to the Law No. 5378 on the Disabled; disabled is defined as “a person who has difficulties in adapting to social life and meeting his daily needs and in need of protection, care, rehabilitation, counseling and support services due to the loss of his physical, mental, spiritual, sensory and social abilities at various degrees for any reason from birth or later” (Kolat, 2010: 33). In terms of architecture disabled as for that, “They are people who, due to their physical deficiencies, face obstacles in their use of buildings designed for general needs, due to the lack of appropriate facilities.” In this context, it is emphasized that it is not the disability that makes people disabled, but the obstacles that are not removed in the environmental sense and the services that are not provided (Goltsman ve diğer., 1993: 124-140). Lefebvre says that “to change life, you must first change the space.” (Gümüş, 2009: 36). Accessibility is the ability to access and benefit from rights and services in all areas of life (Yılmaz, 2012: 106). The “design for all” or “universal design” approach aims to provide accessibility in this direction. In other words spaces should be designed to meet the individual, social and/or spatial needs of all user groups, including people with disabilities (Mishchenko, 2014: 110). In this approach, the physical built environment should be designed in accordance with certain standards and design principles in order to meet the needs of everyone (Welch, 1995: 279-320; Mace vd., 1997: 93-101; Enginöz, 2015: 48-53) **Aim:** The aim of this study is to evaluate the situation in terms of

the accessibility of the interior spaces of libraries, which is one of the most important sources used for access to information, and to make suggestions on the deficiencies. At the same time the study, in which a selected library is evaluated based on its compliance with the standards, is expected to set an example for other libraries. **Method:** In this study, the National Library, one of the largest research libraries in Turkey, was chosen as an example to evaluate the accessibility of the disabled. This library is in a place where disabled people can easily access due to its relationship with public transport stops and its location. Therefore, the study focused on the accessibility of the spaces inside the building. Since users who want to do research in the library do not need to reach every part of the building, only the places where the readers receive service were evaluated in the case study. As a method; according to TS-9111 “The requirements of accessibility in buildings for people with disabilities and mobility constraints” standard for accessibility, standards suitable for library buildings were determined, and separate measurements and evaluations were made for each area within the library that the disabled should have access to. **Findings and Results :** There is no obstacle for wheelchair users to access from the garden entrance doors to the main entrance of the building. The ramps built for the paths and level differences in the garden are suitable in terms of their width, slope and materials used. From the entrance gate, especially the visually impaired, librarians welcome them and accompany them to the speaking library unit. However, since the aim is to ensure that

people with disabilities can access any place they want without any assistance, some arrangements should be made in this regard. Having relief plans of the library, which also shows the current location at the entrance and in certain parts of the building, is important for the visually impaired so that they can understand where they are and where they should go. Another deficiency that may be needed at the entrance is considered to be a charging station for power chair users. The project of the building was designed without considering the needs of the disabled as of the period it was built. Although some toilets on the ground floor have been converted into disabled toilets over time, it has been observed that there are problems with their access. Apart from the conference hall, the rest of the toilets are not accessible in the building, various arrangements should be made. Due to the large number of stairs in the building, it is obligatory for the disabled to use the elevators to access the reading rooms, especially on the upper floors. Elevators are convenient in terms of location and waiting areas in front of them. However, it is not suitable for doors, interior dimensions, voice information, interior and exterior control panels and buttons, as they are made without considering disabled individuals. Elevators need to be renovated to be suitable for people with disabilities. It is suitable for the disabled as there are no narrow corridors in the building. Stairs are perceptible from the front and are suitable in terms of step width, pier height and landings. However, there are no dark bands and grab bars on the sides to facilitate perception in front of the steps. There is no ramp in the building, and the sides

of the stairs do not provide the minimum distance required for its construction. There are reading halls for different purposes on different floors in the National Library. Although they generally show similar features, only one reading hall is physically accessible as the Dr Müjgan Cunbur Reading Hall due to the difference in elevation of the building and the necessity of using stairs. The conference hall, located on the basement floor, is very easy to access for the disabled due to its proximity to the garden entrance and the disabled car park, and its accessibility. The width of the conference hall corridor is suitable for the disabled with its ramp on the floor and fixed carpet. Although there is no special place reserved for the disabled in the hall, due to the appropriate dimensions of the area in front of the stage, a place can be reserved for the disabled in the front rows and marked. The interior arrangement of the canteen, the location and dimensions of the tables are suitable for the use of the disabled as a food service counter. However, its access to the elevator is problematic since it is provided only from inside the kitchen and its stairs are not suitable for ramp construction. Although there is no regulation for the disabled in the project due to being an old building, it has been observed that some studies were carried out for the disabled in the national library with the gaining importance of this subject in time, but it was seen that it was insufficient in some places due to the lack of technical knowledge and the unsuitability of the structure. It will contribute to social sustainability by continuing the life process of this structure, which has taken its place in the

ISSN Print: 2148-8142 Online: 2148-4880

Ocak / Şubat / Mart / Nisan Yılı: 2024 Sayı: 31 Kış Dönemi

January / February / March / April Year: 2024 Number: 31 Winter Term

collective memory of the society, by eliminating the deficiencies identified in the study and continuing its use by all individuals, including disabled individuals.